

KÖNYVEK

VÉGÍTÉLET ABLAKA

Toldalagi Pál versei. 1948.

Tizenkét évvel ezelőtt jelent meg Toldalagi Pál első kötete, a „Hajnali versenyfutás”. Csupa friss szín volt, tavaszias íz, derű, vidám reggeli fény, gyöngéd életöröm. Volt benne valami gyermeki, paradicsomi üdeség; valóságos világa, most-született szépségében, mintha még egy lehellelnyi csodát őrizne magában. De csak annyit, amennyit minden szép valóság őriz; mert a költő sokkal jobban ragaszkodott „a látható, a szemmel és a kézzel tapintható világhoz”, semhogy a szürrealista csodáteremtés kétes mesterségére adta volna fejét. Nem csábították a technika lehetőségei, a forma bravúrai. Számára a vers nem probléma volt, hanem a spontán kifejezés természetes eszköze-módja. Lélek és élet nehezen közölhető mélységei nem érdekelték. Nyomban eltalálta a saját hangját, saját ritmusát; kísérletezések és merész tévelygések nélkül haladt a maga útján. Csak éppen arra az egy kérdésre nem adott választ: van-e kapuja ennek a vonzó, dús vegetációjú kertnek, nyílik-e innét fejlődés, előre.

Második kötete, az „Im üdvözöllek”, az elsőhöz képest lényegesebben újat nem nyújtott; a hang azonban higgadtabb lett, a vonalak szilárdabbak, a színek tömörebbek, a kompozíció erőteljesebb; s a kötet utolsó versében — talán a legszebben — fölcsendült valami leszámolásszerű, illúziótlan férfiszó:

Előbb figyelni szívünknek zaját,
az idegek
vén erdején szeliden át, meg át
futó szelet
és visszanézni és váratlanul
megérteni,
hogy életünkben nincsen semmi új,
és nem veri
fel többé vidám, ifjú harsogás, —
aztán vakon
előre lépni és ébredni más
csillagzaton.

Ezen a „más csillagzaton” születtek a „Végítélet ablaka” versei. Egyik-másik még az elveszített Paradicsom emlékeit idézi vissza, (Tigris a kertben, Régi nők, Kertész, Veranda); de legtöbbjük már azokkal a nagy kérdésekkel néz szembe, amelyeket élet, sors, valóság, szerelem szegez a férfi mellének. „Meg is környékezett és számbavett — a fogvacogtató halál”; „kegyetlenül megtört, de tűr az élet”; nem álmok, hanem „puszta tények” várnak tőlünk feleletet, míg lelkünket „Isten és ördög marcangolja”. A bűvös kert díszel elhervadtak, lehullottak. A szépség varázslatát föl váltja az erkölcs parancsa; a gyönyörködést a küzdelem; „sötét a testem oszlopa, — az arcom is sötét. — Csupán a lélek fogsora — tündöklék még feléd”. A világról lehullt a fátyol; előtűnt alóla sorsunk értelmének

kérdőjele. Mi hát az életünk? Az üdvösség keresésének drámája. Így kapcsolódik személyes sorsunk a kozmoszba és történelembe.

A megváltást kerestem én, a hús
görögtűzét —
S lángoszlopokká változott a dús
gyönyörűség.

A szájak és a reszkető tagok,
szívem s a büszke nő
fölött, miként a kardos angyalok,
a lüktető

világmindenség égitestei
suhantak át.
A végítélet így nyitotta ki
vakablakát.

Sorsunk az „életfogytiglan” szenvedés; rabok szenvedése, mert „mit elköveltünk, a gonoszság — önnönmagunkba börtönöz”. S ebből a börtönből nem válthat meg, csak a szeretet: kárpótlása az elmúló ifjúságnak, értelme a mindennapi keresztnek, kilátása a boldogságnak.

Adj egy falást a kenyeredből.
A szívetekből adjatok.
Magányom súlyos. Engem megtör
a részvétlenség. Jajgatok.

Vonatra ül más és hajóra.
Én körbefutva lihegek.
Növekvő vágyam ostromolja
az ellenálló szíveket.

Ez a harc: magunkkal, magunk ellen; magunkkal másokért és másokkal magunkért; kárhozatra éretten a megváltásért, boldogságért, — ez a témája legerősebb verseinek, sugallója páratlan hangjainak (Csak egy falást, Gyötörj csak, Különbség, I. Kor. 23., Nem vagyunk boldogok, Konok szeretetben, Ezek a tátongó sebek). Itt tárul ki hatalmassá világa, a kegyelem felé. És magunk, bensőnk felé, emberi, felebaráti kapcsolataink lényege felé, a szenvedésben és megváltásra hivatottságban való közösség felé; közösségünk felé abban a folytonos és legnagyobb harcban, amelyen

Úgy kell harcolni foggal és körömmel,
mint sajátmagam bős ellenfele,
hisz a szabadság nem tehet szabaddá
és minden, ami van, miénk ugyan,
de mi magunk megint a Krisztuséi
vagyunk és Ő az Istené, ki van.

E dráma vallomásainak megrendítő költői és emberi hatása kendőzetlen őszinteségükben, élményi igazságukban rejlik. Ez a „ránk kiáltó” Isten már nem a „nyugalmunkat testesítő elérhetetlen”, hanem az életünk-

ben szenvedő igazság, a velünk „merészen farkasszemező szeretet”. S ennek átélésében, vállalásában, megvallásában válik ez a hibátlanul tiszta költészet szépségén át megragadó erkölcsi erővé: hitvallássá a közös felelősségről, emberségünk e megröndítő és valóságos misztériumáról.

Mindegy, hogy mit teszel. Nem ítélkezhetünk fölötted. — Csak az Isten.
De rajtad áll, hogy élünk, vagy halunk,
hogy szomjad elveszítsen.

Hogy összezúznak öleléseid,
vagy féltve összefognak.
A hű szívek nem egymást égetik,
de egymásért lobognak.

Igy lesznek foglyok és ártatlanok
a konok szeretetben,
mely mint a hajnal, tartja a napot,
s mint az éj, feneketlen.

Rónay György

SAINTE-ÉLISABETH DE HONGRIE. *Jeanne Ancelet-Hustache* könyve. — Éditions Franciscaines, Paris, 1948.

Szent Erzsébet francia kultusza új állomásához érkezett ezzel a könyvvel: Montalembert monumentális, de immár kritikailag avult művének hírneve szinte parancsolólag írja elő a francia tudománynak, hogy a nagy magyar szent korszerű, a legújabb forráskritikai tanulmányokhoz szabott életrajzát írja meg a francia közönség számára.

Jeanne Ancelet-Hustache életrajza stílusban és költői lendületben nem vetekszik a nagy liberális katolikus remekével, de részleteiben életszerűbb, mint az. A legenda szépítő elemei, melyek sehogy sem férnek össze modern történeti érzékünkkel, elmaradnak és Erzsébet alakja emberi közelségbe jut hozzánk. A sápadt aszkéta helyett egy mindig derűs, gyermekien tiszta, fiatalosan hevülő lény áll előttünk. akinek természetes önfeláldozó hajlamait csak rettenetes lelki vezetője, Marburgi Konrád irányítja a

teljes önmegtágadás felé. Csupa dráma ez az élet és a legnagyobb dráma benne éppen ennek a törekény testű, csupa szív gyermek-asszonynak találkozása a vélt eretnekeket égető inkvizitorral, ki végül is terrorjától félt ellenfeleinek gyilokjától hal meg, az országút szélén. Mint a kis Bernadettenek, úgy Erzsébetnek sem adatott meg a földi boldogság — amit nem is keresett —, hogy annál több kegyelem közvetítője legyen halála után.

Pedig csupa szeretet és szerelem is volt a kis Árpád-királylány. Nemcsak Krisztus jegyese volt, hanem a legtisztább szerelemmel csüngött férjén s mikor a keresztes hadba szállt Lajos gróf halála hírért hozták Itáliából, természetes emberi hangon tör ki belőle a fájdalom: „Meghalt? Meghalt hát most már számomra minden világi öröm és tisztesség...” Isentrud, hű kísérőnője, ki gyerekkora óta vele van a türingiai udvarnál, s a leghitelesebb feljegyzője emberi és emberfeletti vonásainak, elmondja: mint kis gyermek, hogy csalogatja játszópaj-

tásait a kápolna felé a játék ürügye alatt, hogy néhány percre elszökjék tőlük imádkozni. Az ő tanúsága mellett értjük meg, mennyire tévesek Erzsébet legendájának egyes elemei: ki kell küszöbölnünk például a gonosz anyós motívumát, mert Lajos gróf anyja bizony gyöngéd okossággal nevelte Erzsébetet fiának. Különösen érdekes a Wartburgból való távozás okainak elemzése a legújabb történeti kutatások nyomán. Erzsébetet nem kergette ki a várból fukarnak mondott sógora télnek idején gyermekeivel, Erzsébet önként vállalta a nélkülözést és a saját keze munkájából való élés programját, mert egyrészt az akkori jogszokás szerint rokonsága nem elégíthette ki megfelelően a hozományából, mellyel önmaga akart rendelkezni — bizonyosan azért, hogy elossza a szegények között —, másrészt már régóta alig tudott enni valamit a grófi asztalnál, mert lelki vezetője megtiltotta, hogy bármiből egyék, ami a szegényektől elvett jogtalan szerzemény lehet, így férje földjeinek terményeit, melyek sokszor hódításból, jogtalan igénybevételből eredtek. Férje halála után szakítani akart azzal a kínos helyzettel, hogy sokszor alig volt mit ennie ura asztaláról.

Csudálatos látvány a középkor kellős közepén és csak Szent Ferenc szellemének szent örülete magyarázza azt is, mikor az özvegy végre megkapja követelését és összetoboztatja a tartomány szegényeit, leülteti őket szép sorba és szétosztja közöttük mindenét. Magára nézve végrehajtotta a tanácsot, melyet Krisztus a tökéletesség alapfeltételül szabott ki. Bizonyos, hogy ebben a kapzsi feudális korban, amikor még a szent felesége iránt a legnagyobb tisztelettel eltelt Lajos

örgróf is állandóan hadakozott és növelte tartományát, nagyszerű paradoxon volt ez a királylány és érthető, ha IX. Gergely pápa oly példaadónak tekintette viselkedését, hogy már életében állandóan érdeklődött iránta és levelezett érdekében, s halála után oly készüléggel, gyorsasággal avattatta a szentek sorába. (Az is igaz, hogy sirja körül a csodás gyógyulások oly tömegesen fordultak elő, mint ma Lourdesban, s a tanúságok is éppoly hiteleseknek látszanak.)

A szerző természetesen igen sokat foglalkozik Szent Erzsébet magyar vonatkozásaival és bevezetőül elmondja a magyarok és az Árpádok történetét, hogy levezesse II. Endre lányának örökölt vonásait. Különösen magyarnak érzi benne — bár kemény német anyjának, Merániai Gertrúdnak vonásaival párosulva — tüzes lelkületét. Sajnos, a szerző nem igen ismeri a középkori magyar történelem legújabb feldolgozásait — így többek között Gábrriel Asztrik összeállítását a francia Erzsébet-kultuszról, Balázs Ilona értekezését, mely ugyanerre vonatkozik, s a magyar művészi ábrázolásokból is csak egy német munka alapján ismerteti a kassai dóm képeit, melyekről megjegyzi, hogy Wohlgemut művének tartják. Horn Emil Erzsébet-monográfiáján nem jutott túl magyar információiban s ezt csak sajnálhatjuk, bár jelentékenyebb tévedésekben nem marasztalhatjuk el.

Eckhardt Sándor

IDEGENEK. *Passuth László* regénye. — (Dante, 1948.)

Passuth Lászlónak legkitűnőbb írói tulajdonsága, hogy intellektuális érzékenységgel és kulturált felkészültséggel egyes elmúlt, színes korok hangulatát tudja kifejezni; a

légkör egységét végig meg tudja tartani s történelmi tájékozottságával és képzeletével a meseszöveget olyan biztosan vezeti, hogy nyugodtan rábízhatjuk magunkat. Írói eszközei azonban nem ennyire meggyőzőek akkor, amikor a közelmúlt háborús éveinek realitásából ragadja ki témáját. A légkör valódiságának megteremtése itt nem elvont, hangulati vagy pszichologizáló ábrázolásmódot, hanem realista eszközöket követelne. Enélkül volta-keppen nem a kort adja, hanem csupán egy kaland regényességét, a háborús valóságot mintegy díszletként állítva be két ember szerelmi ügyéhez.

A finom elemekkel tüzdelt, jó lüktetéssel megírt, de aránylag kevés cselekményű történet egyik hőse, a Milánóba kiküldött magyar újságíró, titkos politikai kapcsolatai miatt illegalitásba kényszerül. A lakásban, amelyet baj esetére fel kell keresnie, összekerül egy asszonnyal, akivel finom emléknosztalgiaik érzékenységgel kiderítik, hogy húsz év előtti véletlen találkozásukból ismerik egymást. A nőt az összekülvő csoport rendelte ki a férfi mellé, hogy menekülésében segítse. A közöttük szövődő szerelemnek és a mozgalmi események kettős kalandjának kell a regény e lapjainak feszültségét adnia. A továbbiakban a szerelmesek átmenekülnek a háttáron, menedéket találnak a francia ellenállás emberei között az őskorszakbeli barlangban, ahol el is szakadnak egymástól, hogy aztán a háború befejezésével a diplomata-pályára jelölt férfi s a szobrásznő újra találkozzanak.

A két főhős becsületes szándékkal igyekszik a háborús eseményekben résztvenni, bár tevékenységük megokolása nem áll erős alapokon.

Egyéni sorsok szövődéséről, lelki kapcsolatok kibontásáról van itt szó elsősorban — s ebben az író finom elemzőnek mutatkozik, emlék-aszociációs módszerrel, — azzal a kicsengéssel, hogy az életveszélyes idők véletleneiben is valami sorszerűség jelöli ki két ember találkozását. A történet igazi magva a szerelem, pontosabban az az intellektualizmus, amellyel a két művész-ember erre az érzésére felel. Élményeiket szublimáló emlékbongolgatás, művészetek iránti nosztalgiajuk uralkodik rajtuk még a bozóti környezetben is. A két hős mindenképpen exkluzív marad abban a miliőben, amelybe az író behelyezi őket: éppen széplélek mivoltuk rekeszti ki őket onnan, „idegenek” maradnak. S mivel Pasuth László hőseinek szemével látjuk a szabadságharcosokat is, alig érezzük valóságos alakjukat. Magának az asszony-hősnek is alig van élete; stílusa van csak inkább. A férfi pedig, kezében a géppisztollyal, azt mutatja meg, mit érez a grand-seigneur a maquisard-ok között. Az író sajátja az a szellemi jó-modor, amely annyira az illemre állítja be alakjait, hogy azonnal megsajnálja őket, ha netán rosszat kellene elkövetniök. Ha mindenáron szándékát akarnók kutatni a szerelem és ellenállás ilymódon ábrázolt összefüggésével, hőseiben olyan túlművelt kultúrarajongókra kell gondolnunk, akik szabadulni akarnak önmaguktól, — ez azonban nincs eléggé erősen megragadva a történetben. Általában érzik, hogy az író olyan tiszta szándékkal és annyira becsületesen bele tud -lelkесedni alakjaiba, a légkörbe és a környezetbe, hogy mindezek nem önmaguktól, hanem ettől az entuziazmustól élnek.

Sós László

AZ UJEMBER

Könyvtárának

még a következő füzetei kaphatók:

Egyházunk és iskoláink.....	1·50 Ft
Van Isten!.....	1— «
Katolikus tanítás a tulajdonjogról.....	2·50 «
Népámítók vagy önámítók a papok?.....	1·20 «
Hitoktatás külföldön.....	1— «
A jog szerepe a társadalomban.....	1— «
Polgár vagy proletár?.....	1·20 «
Emberi szabadságjogok a demokráciában... ..	1·20 «
A nemzeti kisebbségek új helyzete.....	1·60 «
Miért hallgat az Isten?.....	1·60 «

M e g r e n d e l h e t ő k:

UJEMBER kiadóhivatala

Budapest, 4. Postafiók 152.

ARANY, EZÜST, ÉKSZER
VÉTEL, ELADÁS

Kehely, ciborium, szentségtartó
nagy választékban.

Dr. BAJMÓCZINÉ WINTERMANTEL TERÉZ
Budapest, VII., Rákóczi-út 10., I. 2.

Ha fáj a tyúkszeme

ANTICORS tyúkszemirtót
használjon, biztosan elmulasztja.

1 adag Ft 3·80

NAGY DROGÉRIA Budapest, VIII., József-krf 19.

